

کتابخانه‌های دیجیتال در عصر اطلاعات الکترونیکی

دو ترجمه از یک کتاب

• فردین کولائیان

عضو هیأت علمی مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی

مقالات این حوزه به زبان فارسی پرداخته است. بر اساس این پژوهش رشد تعداد مقالات این حوزه در زبان فارسی از سال ۱۳۶۸ سرعت بیشتری یافته است (۶۶:۲). بعد از پایان جنگ تحمیلی در سال ۱۳۶۷ و با توجه به آزاد شدن بودجه کشور از تخصیص به ضروریات دوران جنگ به سایر ضروریات کشور از جمله آموزش عالی و تصویب و راه اندازی مقاطع تحصیلی مختلف در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور، به جریان پژوهش نیز در این حوزه دامن زده شد. لازم به اشاره است که در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی نخستین شماره نشریه فصلنامه کتاب در بهار سال ۶۹، نخستین شماره نشریه پیام کتابخانه در تابستان سال ۱۳۷۰، و نخستین شماره دوره جدید نشریه فنی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران با نام اطلاع‌رسانی در بهار سال ۱۳۷۲ منتشر شده است.

یکی از مظاهر پژوهش در هر حوزه علمی استفاده از ابزار ترجمه در راستای انتقال نتایج پژوهش‌های منتشره از سایر زبان‌ها می‌باشد. پژوهشگری که در زمینه ترجمه متون علمی و ادبی فعالیت می‌کند و با تیزبینی و روشن‌اندیشی، متون و منابع مرتبط با نیازها و چالش‌های جامعه علمی را انتخاب و با رعایت امانت و دقت به زبان مادری بر می‌گرداند، نقشی هم سنگ و گاه برتر نسبت به سایر پژوهشگران آن حوزه ایفا می‌نماید.

در پژوهش خانم کاتوزیان در مورد وضعیت مقالات ترجمه‌ای مشخص شده است ۲۱/۱۵ درصد از مقالات منتشره مورد بررسی در دوره زمانی پژوهش ایشان ترجمه‌ای بوده‌اند و رشد انتشار مقالات ترجمه‌ای تا سال ۱۳۶۹ ناموزون بوده و از سال ۱۳۷۰ روندی صعودی داشته است (۶۷:۲). در خصوص ترجمه کتاب در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی پژوهش مجزایی صورت نگرفته و جای خالی آن احساس می‌شود، هم‌چنین لزوم انجام پژوهشی با مضمون پژوهش خانم کاتوزیان برای محدوده زمانی سال ۱۳۷۳ تا کنون در قالب پایان‌نامه و یا طرح پژوهشی بسیار احساس می‌شود.

مقدمه

در سال‌های اخیر تعداد فارغ‌التحصیلان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور رشد روز افزونی یافته است. بر اساس جدول شماره ۱ در سال ۱۳۸۲، در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور ۷۲ گروه آموزشی فعال بوده‌اند. هم‌چنین با توجه به این جدول، ۷۲ گروه آموزشی یاد شده ۸۲ دوره مقطع دارکتابداری و اطلاع‌رسانی را در مقاطع تحصیلی کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری برگزار می‌کنند (۱). رشد روز افزون فارغ‌التحصیلان این حوزه به صورت بالقوه رشد تعداد پژوهشگران و محققان این حوزه را در پی خواهد داشت و این سلسله به رشد تعداد مقالات و کتب ترجمه‌ای و تالیفی این حوزه ختم خواهد شد.

در سال ۱۳۷۲ خانم کاتوزیان در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی مجلات فارسی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۵۷ - ۱۳۷۲» (۵۹:۲) به تحقیق درباره وضعیت

جدول شماره ۱

مقایسه نوع، تعداد و رتبه دانشگاه‌های فعال در حوزه آموزش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	نوع دانشگاه	تعداد دانشگاه	رتبه	درصد
۱	دانشگاه آزاد اسلامی	۱۶	۳	۲۲
۲	دانشگاه پیام نور	۲۰	۱	۲۷
۳	دانشگاه‌های دولتی (وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری)	۱۸	۲	۲۵
۴	دانشگاه‌های علوم پزشکی (وزارت بهداشت، درمان و ...)	۸	۴	۱۱
۵	مراکز آموزش علمی - کاربردی	۷	۵	۱۰
۶	مؤسسات خصوصی	۲	۶	۳
۷	کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	۱	۷	۱
-	۶	۷۲		۱۰۰

جدول شماره ۲

مقایسه تعداد و رتبه مقاطع تحصیلی فعال در حوزه آموزش‌های

ردیف	مقطع	تعداد دوره‌ها	رتبه
۱	دکتری	۴	۴
۲	کاردانی	۳۴	۲
۳	کارشناسی	۳۵	۱
۴	کارشناسی ارشد	۹	۳
-	۴	۸۲	-

کتابداری

اما با توجه به ظهور چند ناشر تخصصی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و افزایش تعداد اعضای هیأت علمی این حوزه و لزوم فعالیت‌های پژوهشی، علاوه بر فعالیت‌های آموزشی این افراد، امروزه تعداد زیادی از آثار علمی این حوزه در قالب کتاب به زبان فارسی ترجمه شده‌اند. از زمره این کتب کتاب‌آقای کریشان گوپال می‌باشد که با تلاش دو تن از دانش‌آموختگان این حوزه - البته به صورت تکراری - و از سوی دو ناشر به صورت جداگانه منتشر شده است که در این مقاله به بحث گذاشته می‌شوند.

کتابخانه دیجیتال چیست؟

در متون فارسی دو رویکرد عمده در ترجمه واژه‌های Digital Library و Electronic library وجود دارد. بخشی از آنها

این واژه‌ها را به «کتابخانه‌های رقمی یا ارقامی و یا رقمی» و برخی دیگر به کتابخانه‌های دیجیتال ترجمه می‌کنند. تعداد کمتری از مترجمان نیز از برابر نهادهای کتابخانه الکترونیک و کتابخانه رایانه-ای استفاده می‌کنند. سایر ترکیبات مربوط به این دو اصطلاح نیز بیشتر از دو رویکرد اول مترجمان متأثر می‌باشد. برخی از مترجمان در متون ترجمه‌ای خویش گاه از واژه دیجیتال استفاده می‌کنند و گاه از برابر نهاد رقمی و یا رقمی بهره می‌گیرند و تقید خاصی در رفتار ترجمه‌ای خویش نسبت به برابر نهاد معینی از این دو اصطلاح و ترکیبات مربوط به آنها ندارند. در مجموع مترجمان بیشتر تحت تأثیر متن مورد ترجمه در انتخاب برابر نهاد تصمیم می‌گیرند به خصوص در مورد اصطلاح Electronic و ترکیبات آن، زیرا در مورد این اصطلاح و ترکیبات آن به صورت عمده به برابر نهاد الکترونیک بسنده نموده‌اند، اما در خصوص اصطلاح Digital و ترکیبات مربوط به آن از برابر نهادهای رقمی، رقمی، ارقامی و دیجیتال استفاده می‌شود (۳: ۱۴۰ - ۱۳۹، ۱۲۲ - ۱۲۱).

در ترجمه فرهنگ فشرده علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی اثر استلا کینن برای اصطلاح Digital Library از هر دو برابر نهاد کتابخانه رقمی و دیجیتالی استفاده شده است و در تعریف آن گفته می‌شود: «کتابخانه‌ای مشابه کتابخانه‌های حاوی مجموعه چاپی و نوشتاری، با این تفاوت که منابع آن به صورت رقمی (دیجیتالی) است و برای دستیابی در محیط شبکه‌ای ذخیره می‌شود تا کاربران بتوانند از راه دور نیز آنها را بازیابی کنند» (۴: ۸). در این اصطلاحنامه برای اصطلاح Electronic Library از برابر نهاد کتابخانه الکترونیکی استفاده شده است و در تعریف آن آمده است:

«کتابخانه ای که نه تنها دستیابی به منابع مجموعه خود را فراهم می آورد، بلکه دستیابی به منابع دیگر مجموعه ها را نیز ممکن می سازد» (۴: ۲۳۷).

در فرهنگ توصیفی آنلاین واژگان اطلاع رسانی و حوزه های وابسته که ترجمه فرهنگ آنلاین ODLIS می باشد و توسط آقای علی حسین قاسمی ترجمه و در سایت مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران قرار گرفته، برای اصطلاح Digital Library از دو برابر نهاد کتابخانه رقومی و کتابخانه دیجیتال استفاده شده است و در تعریف این اصطلاح آمده است: «کتابخانه ای که قسمت قابل توجهی از منابع آن، به جای آن که چاپی یا ریزنمون باشند، در قالب ماشین خوان هستند. در کتابخانه ها فرآیند رقومی کردن با فهرست ها شروع شد، و به نمایه های ادواری و خدمات چکیده نویسی، سپس به ادواری ها و آثار مرجع بزرگ و در نهایت به نشر کتاب رسید» (۵). همین اصطلاحنامه برای اصطلاح Electronic library جایگاهی قائل نشده است، ولی اصطلاح Electronic Collection را در مجموعه واژگان خود گنجانده است که از نظر کارکردی و مفهومی تا حدودی می تواند به اصطلاح Library Electronic نزدیک باشد، و برای اصطلاح بیش گفته از برابر نهاد مجموعه الکترونیکی استفاده شده و در تعریف آن آورده است: «مواد کتابخانه ای در قالب رقومی، شامل مجلات عمومی الکترونیکی، مجلات تخصصی الکترونیکی، کتاب های الکترونیکی، آثار مرجع که به صورت درون خطی و بر روی CD-ROM منتشر می شوند، داده پایگاه های متن کامل و کتاب نگاشتی درون خطی، و دیگر منابع مبتنی بر وب» (۶). دانشنامه کتابداری در زمینه بسیاری از اصطلاحات جدید حوزه کتابداری و اطلاع رسانی سکوت کرده است و نیاز آن به روز آمدسازی بسیار عیان است.

بسیار متوجه به تعاریف ارائه شده از دو اصطلاح Electronic Library و Digital Library تفاوت خاصی که بتوان آن را به عنوان وجه تمایز در نظر گرفت حس نمی شود. به همین شکل در ترکیبات دیگری که از دو اصطلاح Digital و Electronic در ادبیات حوزه کتابداری و اطلاع رسانی صورت گرفته نیز این تفاوت حس نمی شود. اما از نظر تاریخی برای تحولات صورت گرفته در حوزه فن آوری اطلاعات و اثرات آن بر حوزه کتابداری و اطلاع رسانی و شاید سایر حوزه ها، ابتدا از اصطلاح Electronic و ترکیبات آن استفاده شده است، و بهره گیری از اصطلاح Digital به سال های اخیر و گسترده تر شدن و کارآمدتر شدن این تحولات باز می گردد. بحث در این خصوص فرصتی فراتر از این مقاله را می طلبد.

سیری در کتب منتشره در زمینه کتابخانه های دیجیتال به زبان فارسی با توجه به جست و جوی نگارنده تا تاریخ ۱۳۸۳/۷/۱۳ (ادعایی بر کامل بودن این جست و جو نیست)، علاوه بر اثر مورد بحث این

مقاله پنج عنوان کتاب دیگر نیز در زمینه کتابخانه های دیجیتال به زبان فارسی منتشر شده است که تنها یک عنوان از این تعداد تالیفی است و چهار عنوان دیگر ترجمه هستند. کتاب تالیفی مورد اشاره از مجموعه مقالاتی است که در سمینار داخلی در زمینه کتابخانه های دیجیتال ارائه شده اند. علاوه بر کتاب مورد بحث، در این مقاله سه عنوان دیگر از این کتب اثر یکپارچه و اثر خامه مؤلف و یا مؤلفان واحد است و یک عنوان ترجمه ای از مجموعه مقالات گردآوری شده توسط مترجم اثر می باشد. عناوین و فهرست مباحث کتب مزبور به شرح ذیل می باشد:

۱. کتابخانه های آینده اثر مایکل باکلند ترجمه بابک پرتو (۷). این کتاب فشرده و کم حجم اما جالب و خواندنی، اثر باکلند پژوهشگر نامی این حوزه می باشد. مؤلف در این اثر در ۹ فصل به بحث در مورد نکات ذیل پرداخته است:

- اهداف کتابخانه ها و استفاده کنندگان
- ویژگی های کتابخانه های کاغذی
- ویژگی های کتابخانه های خودکار
- دسترسی کتابشناختی و تجدید نظر در آن
- کتابخانه های الکترونیکی و دلایل احتیاج به آنها
- مجموعه کتابخانه ها و نگرش نو به آنها
- خدمات به کاربران در محیط نو
- سازمان و اجرا در کتابخانه های نوین
- چالش های پیش روی کتابخانه های دیجیتال

۲. کتابخانه های دیجیتال اثر ویلیام وای آرمز ترجمه زهیر حیاتی و هاجر ستوده (۸). این اثر همچون کتاب آقای کریشن گوپال، اثر یکپارچه از مؤلفی واحد می باشد. مؤلف در بخشی از کتاب می گوید این کتاب حاصل تلاش من برای بررسی تمامی جنبه های کتابخانه های الکترونیکی است. در این کتاب درباره مباحث ذیل بحث می شود:

- کتابخانه ها، فن آوری و مردم
- اینترنت، کتابخانه ها و ناشران
- مردم، سازمان ها و تغییر
- مباحث اقتصادی و حقوقی
- مدیریت دسترسی و ایمنی
- متن، رابط های کاربری و قابلیت های آنها
- بازیابی اطلاعات، اکتشاف اطلاعات توزیع شده
- مخزن ها و آرشیوها
- کتابخانه های دیجیتال و نشر الکترونیک

۳. کتابخانه های دیجیتالی (گزیده مقالات همایش سراسری به

شوریه‌نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۴. کتابخانه‌های دیجیتالی، گردآوری و ترجمه‌کردن نشاطی (۱۰). در این کتاب مترجم محترم تعدادی مقاله در زمینه کتابخانه‌های دیجیتال را ترجمه و ارائه نموده است. در این مجموعه مقالات به موضوعات ذیل در حوزه کتابخانه‌های دیجیتال پرداخته شده است:

- تاریخچه، کلیات، مفهوم، محتوی و انواع کتابخانه‌های دیجیتال
- گام‌های اولیه به سوی ارتباطات در کتابخانه‌های دیجیتال
- چالش‌ها مربوط به استفاده از کتابخانه‌های دیجیتال
- کتابخانه‌های دیجیتال چندزبانه و چندفرهنگی
- نسل آینده کتابخانه‌های دیجیتال
- آموزش و بهره‌گیری از کتابخانه‌های دیجیتال

۵. آینده دیجیتالی کتابخانه‌ها: راهبردهایی برای عصر اطلاعات، اثر دیگان، ماریلین، تانر، سیمون ترجمه عباس گیلوری (۱۱). کتاب حجیم فوق از جدیدترین کتبی است که به زبان فارسی ترجمه شده

سوی کتابخانه‌های دیجیتالی: تغییر یا تحول کتابخانه‌های سنتی) گردآوری و ویراستاری سعید رضایی شریف‌آبادی (۹). این اثر از ۹ عنوان مقاله تشکیل شده که گزیده مقالاتی است که در همایش سراسری «به سوی کتابخانه‌های دیجیتال» در دانشگاه الزهراء ارائه شده‌اند. موضوع مقالات عبارت‌اند از:

- کتابخانه‌های دیجیتال، زمینه‌ها و چالش‌ها
- مهارت‌های مورد نیاز برای خدمات
- تأثیر بر روند توسعه کتابخانه‌ها
- نقش کتابداران در این نوع کتابخانه‌ها
- مفهوم کتابخانه دیجیتال
- حق مؤلف در این نوع کتابخانه‌ها
- ویژگی‌ها و خدمات
- و انتخاب منابع

است و نیز شاید بتوان گفت یکی از کامل ترین کتب منتشر شده به زبان فارسی در حوزه کتابخانه های دیجیتال است. در این کتاب مؤلفان کتابخانه های دیجیتال را از نظرگاه های ذیل به بحث گذاشته اند:

- رقومی کردن منابع، مجموعه سازی در جهان رقومی و آینده
- عوامل اقتصادی
- کشف، توصیف، و استفاده از منابع اطلاعاتی
- طراحی و توسعه نظام های اشتراک منابع قومی
- درگاه ها و خصوصی سازی محیط های اطلاعاتی
- حفاظت و نگهداری منابع رقومی
- وظایف کتابداران رقومی

با مقایسه سریع بین آثار مذکور، سوای دواثر شماره ۳ و ۴ که از نوع مجموعه مقاله، یکی تالیفی و دیگری ترجمه ای می باشند و اثر با کلند که به صورت فشرده بیشتر به جنبه های کاربردی کتابخانه های الکترونیکی در خدمات کتابخانه ای پرداخته است. سه اثر دیگر آثاری هستند که به صورت منسجم و تقریباً فراگیر به بحث در خصوص زوایای مختلف کتابخانه های الکترونیکی پرداخته اند و در این میان کتابهای آینده دیجیتالی کتابخانه ها اثر مشترک ماریلین دیگان، سیمون تانر و کتابخانه های دیجیتال در عصر اطلاعات الکترونیکی اثر کریشان گوپال بیشتر با رویکرد جنبه های مختلف کتابداری و اطلاع رسانی به کتابخانه های دیجیتال و مسائل مربوط به آن پرداخته اند و کتاب ویلیام وای آرمز تحت عنوان کتابخانه دیجیتال، بیشتر با رویکرد فنی و ساختاری این کتابخانه ها که گرایش به مباحث مربوط به فن آوری اطلاعات اعم از نرم افزار و سخت افزار دارد، به کتابخانه های دیجیتال پرداخته است. کتاب آقای کریشان گوپال اثر فردی متخصص از جهان سوم و در حال توسعه در زمینه کتابخانه های دیجیتال می باشد که در جای جای آن به بررسی و مقایسه وضعیت کشور هندوستان نسبت به تحولات این فن آوری می پردازد و دو اثر ماریلین دیگان، سیمون تانر و ویلیام وای آرمز تجربیات افرادی از کشورهای توسعه یافته در این زمینه می باشد. هر یک از این آثار از این زاویه نیز جایگاه خاص خود را در بین ادبیات فارسی حوزه کتابداری و اطلاع رسانی خواهند داشت.

معرفی مؤلف و سایر آثارش

آقای کریشان گوپال استاد دانشگاه جواهر لعل نهرو در کشور هندوستان است (۱۲: ۵-۶). ایشان از مبانی نظری و فلسفی قوی در نظام کتابداری و اطلاع رسانی برخوردار است و در مراکز اطلاع رسانی و کتابخانه های مختلف اعم از آموزشی، نظامی، صنعتی و کشاورزی فعالیت داشته است، و مطالبی که در کتاب مورد بحث گرد آمده در واقع تلفیقی از نظر و عمل می باشد (۱۳: پیشگفتار). با جست و جو در اینترنت (۱۴) با استفاده از

کلیدواژه Krishan Gopal، ۶ عنوان کتاب از کریشن گوپال بازیابی شد. موضوع کتاب اول غیر مرتبط با حوزه کتابداری است و در خصوص ملی گرایی در کشور سریلانکا است. این کتاب بر خلاف چهار اثر دیگر از سوی انتشارات کالینگا منتشر شده است، به دلیل تفاوت موضوع مورد بحث این کتاب و انتشار آن توسط ناشری متفاوت، این احتمال وجود دارد این اثر متعلق به کریشن گوپال مورد بحث این مقاله نباشد. اما پنج اثر دیگر در حوزه کتابداری و اطلاع رسانی است و همه آنها را انتشارات آتورز پرس منتشر کرده است. موضوعات مورد بحث کتاب های گوپال عبارت اند از:

اثر دوم: مجموعه های کتابخانه ها: معماها و تناقض ها
اثر سوم: تأثیر فن آوری اطلاعات در خدمات کتابخانه ها
اثر چهارم: آزادی روشنفکرانه در عصر کتابخانه های دیجیتال
اثر پنجم: فهرست نویسی آنلاین منابع کتابخانه ای با

روش های دیجیتال

اثر ششم: آینده فن آوران کتابداری و علوم اطلاع رسانی
با مرور سریع در عناوین فوق مشخص می شود کنجکاوی گوپال در خصوص تحولات عصر دیجیتال و تاثیرات گوناگون آن بر نهاد کتابخانه و فرآیند اطلاع رسانی دامنه دار بوده، به نحوی که ایشان در بیش از نود درصد از کتب تالیفی خویش به این موضوع پرداخته و طبیعتاً تحریبات عملی او در حوزه های پژوهش و آموزش دارای چنین جهت گیری می باشد. در مجموع می توان نتیجه گرفت ایشان در حد خود صاحب نظر در زمینه نقش و تاثیر تحولات عصر دیجیتال بر کتابداری و اطلاع رسانی است و اثر مورد بحث در این مقاله نیز می تواند از این منظر اثری قابل اعتنا باشد. فهرست مشخصات آثار گوپال به شرح زیر است:

1. Krishan, Gopal, *Nationalism in Sri Lanka: Genesis and Evolution*, Delhi: Kalinga Publications, 2000.
2. Krishan Gopal. *Library Collections : Conundrums and Contradictions*, Delhi, Authors Press, 2003, vi, 371 p., ISBN 81-7273-107-8.
3. Krishan Gopal. *Impact of Information Technology Services in Libraries*, Delhi, Authorspress, 2003, viii, 250 p., ISBN 81-7273-151-5.
4. Krishan Gopal. *Intellectual Freedom in Digital Libraries*, Delhi, Authors Press, 2001, 287 p., ISBN 81-7273-074-8.
5. Krishan Gopal. *Library Online Cataloguing in Digital Way*, Delhi, Author's Press, 2000, vi, 266 p., ISBN 81-7273-029-2.
6. Krishan Gopal. *Technological Future of Library and Information Science*, Delhi, Authors Press, 2001, 331 p., ISBN 81-7273-067-5.

با مرور ویرایش سال ۲۰۰۴ بانک های اطلاعات (۱۵) LISA و (۱۶) ISA هیچ مقاله ای از این نویسنده پیدا نشد.

معمار، تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۲، ۲۵۲ صفحه.
 روایت ترجمه‌ای آقای علیرضا رستمی گومه از کتاب آقای کریشن گوپال در سال ۱۳۸۲ در ۲۵۲ صفحه و در قطع رقیعی با تیراژ ۳۰۰۰ نسخه توسط نشر چاپار با قیمت ۲۰۰۰۰ ریال به چاپ رسیده است. این کتاب با فهرست مندرجات (شامل فهرست عناوین فصول می‌باشد) آغاز می‌شود. پیشگفتار مترجم، ترجمه کامل متن مقدمه مؤلف و فصول نه گانه سایر بخش‌های کتاب را شکل می‌دهد. در پایان نیز کتابشناسی برگزیده متن اصلی ارائه شده است. همچون ترجمه قبلی در این ترجمه نیز مترجم به ارائه توضیحات پانویس در جای جای کتاب پرداخته است. کتاب تنها دارای صفحه انگلیسی پشت جلد می‌باشد.

مقایسه دو ترجمه و نکات نقدی

نسخه اصلی کتاب فاقد هر گونه تصویر و عکس است و تنها دارای چهار جدول و یک نمودار می‌باشد و هم‌چنین مطالب کتاب به صورت فشرده و با حروف ریز تنظیم و فصول بدون هیچ وقفه‌ای از منظر در نظر گرفتن یک صفحه و یا یک برگ سفید در بین آنها بلافاصله به دنبال هم تنظیم شده‌اند، در حالی که با توجه به موضوع مورد بحث و رفتار آثار مشابه در این زمینه استفاده از تصاویر و نمودارهای متعدد می‌توانست در انتقال بهتر و جذاب تر مطالب مفید واقع شود. در واقع نوع تنظیم مطالب در این اثر به نحوی است که انسان را به یاد آثار نظری و فلسفی محض می‌اندازد، ولی در واقع این اثر گواینه‌ای است آن به مسائل نظری نیز پرداخته شده، ولی در واقع اثری است کاربردی در حوزه علوم اطلاع‌رسانی و فن آوری اطلاعات.

– آقای کریشن گوپال الزامی برای خود در معرفی آثار و منابعی که در تدوین این اثر به کار برده حس نکرده، و تنها در پایان تعدادی از منابع را تحت عنوان «selected readings» یا کتابشناسی گزیده ارائه نموده است. در تعریف کتابشناسی گزیده در دانشنامه کتابداری (۲۰: ۳۴۷) آمده است: «کتابشناسی گزینشی کتابشناسی است که فقط منتخبی از آثار مورد نظر را به دست می‌دهد. چنین گزینشی یا برای تأمین نیازهای رده خاصی از استفاده‌کنندگان تهیه می‌شود یا مواد کم اهمیت‌تر، جزوات و غیره را حذف می‌کند.» در مجموع مؤلف محترم در این فهرست نیز نظری در مورد معرفی منابع مورد استفاده خویش ارائه نکرده، بلکه در نهایت منابعی را جهت استفاده خوانندگان در معرض دید قرار داده است. در لایه‌های متن نیز حتی برای یکبار ردپای ارجاع به منابع و یادداشت‌های توصیفی معمول مشاهده نمی‌شود. به نظر می‌رسد این مسأله تأثیری مستقیم و منفی در مورد بار علمی اثر در جامعه علمی و متخصصان حوزه خواهد گذاشت.

– در بخش منابع گزیده در پایان نسخه اصلی اثر در مجموع ۲۲ عنوان کتاب و مقاله معرفی شده است که از این تعداد تاریخ نشر ۱۸

همچنین مرور «کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات» (۱۷) و ویرایش اول «نمایه مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی» (۱۸) و ویرایش دوم این اثر (۱۹) برای یافتن مقاله و یا کتاب دیگری از این مؤلف به زبان فارسی نتیجه‌ای در پی نداشت.

معرفی مختصر اصل اثر و ترجمه‌های آن

کتاب کتابخانه‌های الکترونیکی در عصر اطلاعات الکترونیکی اثر محقق هندی کریشن گوپال در سال ۲۰۰۰ میلادی توسط انتشارات آتورز پرس، با یک مقدمه، ۹ فصل، یک بخش تحت عنوان گزیده منابع، نمایه در هم‌کرد و در ۲۱۶ صفحه در کشور هندوستان منتشر شده است:

Gopal, Krishan. *Digital Libraries in Electronic Information Era.*, Delhi, Authorspress, 2000, 216p.

سولانی‌ترین فصل اثر فصل هفتم تحت عنوان «Information management in the digital era» با ۶۱ صفحه و کوتاه‌ترین فصل نیز فصل نهم تحت عنوان «Information technology in the next millennium» با ۷ صفحه می‌باشد. کتاب از نظر کیفیت ظاهری بر خلاف بسیاری از آثار منتشره در کشور هندوستان از کیفیت کاغذ، نوع صحافی و کیفیت چاپ سطح بالایی برخوردار است.

ترجمه‌های مورد بحث:

۱. گوپال، کریشن. کتابخانه‌های دیجیتال در عصر اطلاعات الکترونیکی، ترجمه‌ای علی رادباوه، تهران: پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی، ۱۳۸۲، ۲۷۵ صفحه.

روایت ترجمه‌ای آقای علی رادباوه از کتاب آقای کریشن گوپال تحت عنوان فوق در سال ۱۳۸۲ در ۲۷۸ صفحه و در قطع وزیری با تیراژ ۲۵۰۰ نسخه توسط پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی با قیمت ۲۵۰۰۰ ریال به چاپ رسیده است. کتاب با فهرست مندرجات تفصیلی آغاز می‌شود و با ترجمه‌ای مختصر از مقدمه مؤلف ادامه پیدا می‌کند. پیشگفتار مترجم بخش دیگر کتاب را شکل می‌دهد. فصول نه گانه کتاب، منابع گزیده، واژه‌نامه فارسی – انگلیسی و واژه‌نامه انگلیسی – فارسی بخش‌های دیگر کتاب را شکل می‌دهد. کتاب علاوه بر صفحه جلد به زبان انگلیسی دارای صفحه عنوان و توضیحات پشت صفحه عنوان به زبان انگلیسی نیز می‌باشد. در مجموع تعداد صفحات این ترجمه از متن اصلی آن ۳۱ صفحه بیشتر است. بر خلاف نسخه اصلی اثر که در آن مؤلف از ارائه توضیحات پانویس پرهیز کرده در این ترجمه مترجم محترم شکل اصلی اصطلاحات و اعلام ترجمه شده را در پانویس‌ها ارائه کرده است.

۲. گوپال، کریشن. کتابخانه‌های دیجیتال در عصر اطلاع‌رسانی الکترونیکی، ترجمه‌ای علیرضا رستمی گومه: ویرایش حسین مختاری

اثر به سال‌های قبل از ۱۹۹۵ باز می‌گردد و تاریخ نشر دواثر نامشخص و دواثر دیگر تاریخ نشرشان به سال‌های بعد از ۹۵ باز می‌گردد. از این منظر احساس می‌شود بهره‌گیری از منابع اینترنتی روزآمد و یا معرفی سایت‌ها و منابع و بی‌جهت مطالعه بیشتر توسط نویسنده محترم در نظر گرفته نشده و در مجموع شاید بتوان گفت آثار چاپی معرفی شده نیز چندان روزآمد نیستند.

– در ترجمه آقای رادباوه در عنوان فصل سوم برای واژه Digital برابر نهاد رومی به کار رفته است، ولی در عنوان فصل اول، ۷ و ۸ برابر نهاد دیجیتال به کار رفته است.

– کار با ارزش در پایان ترجمه آقای رادباوه گنجانیدن واژه نامه فارسی به انگلیسی و بالعکس می‌باشد، ولی این کار در پایان ترجمه آقای رستمی گومه انجام نشده است.

– آقای رستمی گومه در پاراگراف اول و دوم بخش «پیشگفتار مترجم» ترجمه خویش به صورت کامل از پاراگراف اول و دوم پیشگفتار فروست کتاب آقای ویلیام وای آرمز ترجمه آقای حیاتی و خانم ستوده استفاده کرده است. البته به این دلیل گفته می‌شود از ترجمه، که ترجمه کتاب ویلیام وای آرمز در سال ۱۳۸۰ توسط نشر کتابدار منتشر شده است و کتاب آقای رستمی گومه در سال ۱۳۸۲ منتشر شده است. اما نکته مهم فراموشی مترجم محترم در اعلام منبع مورد استفاده می‌باشد.

– آقای رستمی گومه در مقدمه ترجمه خویش اشاره کرده‌اند: «نویسنده در تبیین برخی از دیدگاه‌های خود در مورد کتابخانه‌های دیجیتال، نمونه‌هایی را ذکر کرده که مربوط به کشور هند بوده است، بنابراین هر کجا که تعداد این نمونه‌ها زیاد و برای خواننده ایرانی سردرگم‌کننده بوده، مترجم محترم نسبت به حذف آنها مبادرت کرده است...». در متن اصلی کتاب در باره شبکه Eliron (۹۶:۲۱) که یکی از اولین کتابخانه‌های الکترونیکی در کشور انگلستان می‌باشد پنج پاراگراف توضیح ارائه نموده است، اما بخش مربوط به این کتابخانه الکترونیکی که غیرهندی نیز می‌باشد توسط مترجم حذف شده و بنابراین برخلاف توضیحات مترجم، تیغ حذف ایشان مثال‌های غیرهندی را نیز در برگرفته است.

– متأسفانه هر دو ترجمه در تنظیم نمایه پایان کتاب کوتاهی کرده‌اند، حال آنکه مؤلف اثر اصلی نمایه‌ای درهم‌کرد در پایان کتابش ارائه کرده که برای تنظیم نمایه فارسی می‌توانست الگوی خوبی باشد – تفاوت قطع دو کتاب و اینکه ترجمه آقای رستمی گومه دقیقاً هم قطع اثر اصلی است.

– ناشر ترجمه آقای رستمی گومه ناشر تخصصی است، ولی ناشر ترجمه آقای علی رادباوه در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی ناشر غیر تخصصی به حساب می‌آید. البته به نظر می‌رسد سپردن نشر آثار تخصصی هر حوزه به ناشرین شناخته شده آن حوزه علاوه بر سایر ویژگی‌های لازم برای ماندگاری و اقبال نسبت به هر اثر علمی سبب

ساز توزیع مناسب، معرفی سریع‌تر، و آشنایی گسترده‌تر متخصصان آن حوزه با اثر خواهد بود و بدین شکل چنانچه اثر نیاز به تجدید نظر و چاپ مجدد در اسرع وقت داشته باشد زبان مشترکی بین ناشر تخصصی و پژوهشگر و مؤلف آن حوزه وجود خواهد داشت.

– شماره دیوبی دواثر ترجمه‌ای آقای رادباوه ۳۰۳۹۵ – ۸۲ م و ترجمه آقای رستمی گومه ۱۷۴۹۸ – ۸۲ م است و متفاوت می‌باشند.

– ترجمه آقای رادباوه در عنوان بندی فصول در فهرست مندرجات عناوین فرعی را نیز ارائه کرده است و بدین شکل فهرستی تفصیلی را در بخش فهرست مندرجات تنظیم نموده است، اما ترجمه آقای رستمی گومه تنها به ارائه فهرست عناوین اصلی فصول بسنده کرده است و مثل انتخاب قطع کتاب در تنظیم فهرست مندرجات نیز سنت مؤلف را در کتاب اصلی رعایت کرده است. ولی قطعاً ارائه فهرست تفصیلی در بخش فهرست مندرجات نقاط دسترسی به مطالب متن کتاب را بهتر فراهم می‌نماید.

– هر دو اثر دارای ویراستار هستند، در ترجمه آقای رستمی گومه نام ویراستار روی جلد و صفحه عنوان در کنار نام مترجم قید شده است ولی در ترجمه آقای رادباوه نام مترجم تنها در بخش مشخصات اثر در پشت صفحه عنوان ارائه شده است.

– ارائه دو ترجمه از یک کتاب در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، با توجه به تعداد کم ناشرین این حوزه و کم بودن حجم انتشارات در این حوزه، امری غیر قابل توجیه است. برای جلوگیری از ترجمه تکراری آثار و منابع علمی که همچون منابع ادبی و فلسفی استعداد و پتانسیل ارائه ترجمه‌های متعدد از یک اثر در آنها وجود ندارد روش‌هایی ذیل می‌توانند کارگشا باشند:

– تشکیل بانک اطلاعات کتب در حال ترجمه

– شکل‌گیری سایتی اینترنتی حاوی اطلاعات و وضعیت کتب در حال ترجمه

– اعلام از طریق گروه‌های مباحثه اینترنتی تخصصی و علمی – اعلام به سایت‌های خبرگزاری‌های رسمی کشور در بخش اخبار علمی و فرهنگی

– کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند کنترل فرهنگی و اطلاع‌رسانی بر تعدد غیر لازم در ترجمه‌ها داشته باشد، و استفاده از فهرست نویسی پیش از انتشار می‌تواند یکی از اهرم‌های این کار باشد.

در پایان

رویکرد ترجمه در معرفی دستاوردهای حوزه فن‌آوری اطلاعات رویکردی لازم‌وشایسته است، ولی کافی نیست. صرف ترجمه‌های اثری که بر تارک آن نامی از یکی از دستاوردهای نوین حوزه اطلاع‌رسانی و کتابداری و فن‌آوری اطلاعات قید شده، به مفهوم به انجام رساندن درست این رسالت نیست. به نظر می‌رسد شناسایی طیفی از متون

ویراستاری حمید محسنی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۹، ۱۲۰ ص.
۸. آرمز، ویلیام وای. کتابخانه‌های دیجیتال، ترجمه زهیر حیاتی و هاجر ستوده، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۰، ۲۳۱ ص.

۹. رضایی شریف‌آبادی (گردآوری و ویراستاری). کتابخانه‌های دیجیتال (گزیده مقالات همایش سراسری به‌سوی کتابخانه‌های دیجیتال: تغییر یا تحول کتابخانه‌های سنتی)، تهران: انتشارات دبیرش، ۱۳۸۱، ۱۱۸ ص.

۱۰. کاردان نشاطی، محمد (گردآورنده و مترجم). کتابخانه‌های دیجیتال، تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۲، ۱۷۵ ص.

۱۱. دیگان، ماریلین؛ تانر، سیمون. آینده دیجیتال کتابخانه‌ها: راهبردهایی برای عصر اطلاعات، ترجمه عباس گیلوری، تهران: دبیرش؛ چاپار، ۱۳۸۲، ۲۸۷ ص.

۱۲. گوپال، کریشان. کتابخانه‌های دیجیتال در عصر اطلاعات رسانی الکترونیکی، ترجمه علیرضا رستمی‌گومه؛ ویراسته حسین مختاری معمار، تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۲، ۲۵۲ ص.

13. <http://www.google.com>

۱۴. گوپال، کریشان. کتابخانه‌های دیجیتال در عصر اطلاعات الکترونیکی، ترجمه علی‌رادبوه، تهران: پژوهشکده مهندسی جهادکشاورزی، ۱۳۸۲، ۲۷۵ ص.

15. Library and Information Abstracts(LISA), 1969-2004/5

16. Information Science and Technology Abstracts Plus(ISTA), 1969-2004/3 - The ERIC-ISA Subset, 1966-2004/3.

۱۷. فرح‌زاد، محمد. کتابشناسی اطلاعات و ارتباطات، تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۳، ۵۵۹ ص.

۱۸. نیازی، سیمین. نمایه مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۸، ۲۰۱ ص.

۱۹. نیازی، سیمین. نمایه مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی: (۱۳۷۸ - ۱۳۷۹)، تهران: نشر آمن، ۱۳۸۱، ۰۲ ص.

۲۰. سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین. دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۷۹، ۴۶۰ + ۶۱ ص.

21. Gopal, Krishan. DIGITAL LIBRARIES: in Electronic Information Era. - Delhi : Authorspress , 2000, 216 p.

اساسی این حوزه در زبان‌های غیر فارسی و پیشنهاد این متون برای ترجمه به زبان فارسی توسط نهادهایی نظیر انجمن‌های علمی و تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی داخلی، و یا گروه‌های آموزشی کارآمد و یا جمعی از افراد خبره در نهادهایی نظیر کتابخانه ملی و مرکز اطلاعات و مدارک علمی و ...، فعالیت‌های ترجمه و انتشار ترجمه‌ها را در این حوزه سامانمندتر کند، و این فرآیند می‌تواند تا حدودی مانع از انجام ترجمه‌های تکراری غیر لازم از یک اثر شود. نشریات تخصصی این حوزه در داخل کشور می‌توانند با بهره‌گیری از افراد توانمند مقالات مورد نیاز برای ترجمه را انتخاب و در هر شماره آنها را به افرادی توانمند جهت ترجمه پیشنهاد نمایند. در زمینه نقش و حضور مظاهر عصر دیجیتال در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی مطالب چندانی به فارسی ترجمه نشده و استفاده از ابزار ترجمه در این خصوص تا مدت‌ها قابل توجه و امری لازم است. به نظر می‌رسد اثر ترجمه آثار کتابی افراد صاحب‌نظر در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی از تأثیر ترجمه مقالات کارآمدتر باشد. از این منظر تلاش دو مترجم محترم در ارائه چنین ترجمه‌ای مغتنم می‌باشد.

پانویس‌ها:

۱. سخنرانی نگارنده در «همایش مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بخش کشاورزی کشور» تحت عنوان «آموزش و پژوهش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی بخش کشاورزی» برگزار شده در مؤسسه «بررسی آفات و بیماری‌های گیاهی» در تیرماه ۱۳۸۳.

۲. کاتوزیان، آذر. «بررسی مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی مجلات فارسی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۵۷ - ۱۳۷۲». فصلنامه کتاب، شماره ۳۹، پاییز ۱۳۷۸، ص ۵۹ - ۶۷.

۳. هاشمی، ابوالفضل. واژگان کتابداری و اطلاع‌رسانی (واژگان دانش‌ورزی و دانش‌رسانی): شامل واژگان کتابداری، اطلاع‌رسانی، و اصطلاحات مرتبط در حوزه‌های چاپ، نشر، صحافی، رایانه، شبکه و ... انگلیسی - فارسی، فارسی - انگلیسی، زیر نظر رحمت‌الله فتاحی، [ویرایش ۲]، تهران: انتشارات دبیرش، ۱۳۷۹، ۴۷۰ + ۵۴۱ ص.

۴. کینن، استلا. فرهنگ فشرده کتابداری و اطلاع‌رسانی، ترجمه و تدوین فاطمه اسدی کرگانی، مقابله و ویرایش عبدالحسین آذرنگ، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۸، ۳۳۸ ص.

5. <http://www5.irandoc.ac.ir/odlis/searchresult.aspx?Language=2&SearchID=2&Fch=ON&SendStr=%D8%AF%DB%8C%D8%AC%DB%8C%D8%AA%D8%A7%D9%84&Lch=ON>.

6. <http://www5.irandoc.ac.ir/odlis/searchresult.aspx?Language=2&SearchID=2&Fch=ON&SendStr=%D8%A7%D9%84%DA%A9%D8%AA%D8%B1%D9%88%D9%86%DB%8C%DA%A9&Lch=ON>.

۷. باکلند، مایکل. کتابخانه‌های آینده، ترجمه بابک پرتو، مقابله و

